

Stručná historie vzdělanosti Neslyšících

13.02.2010 19:31

STAROVĚK

Ve starověku se vzdělání omezovalo na okruh rodiny. Pokud nešlo o rodinu vyšších vrstev, dětem nezbyvalo než napodobovat dospělé a tím se od nich učit.

Postižené děti byly brány za nevzdělavatelné a často své dětství ani nepřežily. Mezi ně patřily i neslyšící děti. Ve starověkém Řecku byly neslyšící děti v šesti letech odňaty od rodičů a usmrceny na pohoří Tajgetos. Zjevně defektní děti byly usmrcovány ihned. Také v Římě bylo běžné postižené děti zabíjet:

"U starých Římanů měli rodiče právo usmrtiti zmrzačené dítě po narození za souhlasu pěti sousedů, jimž bylo ukázáno. Zmrzačené dítě bylo utopeno v jezeře, do něhož ústily kanály města, pohozeno na ulici, na tržišti, v lese, na břehu Tibery, nebo položeno na tzv. mléčný sloup. Které z ubohých nezhylo hladem a zimou, nebo nebylo psy roztrháno či sežráno sviněmi a bylo při životě zachováno, to mělo bídný život. Stalo se otrokem toho, kdo se ho ujal."

Z přednášky ředitele Jana Chalupy: Osud zmrzačeného dítěte. Přítel, roč. I, č.11-12, str.5.

Aristotelovy myšlenky byly ve své době tak uznávány, že se staly zásadní autoritou téměř po dvě tisíciletí. To způsobilo, že se až do 16. století nenašel nikdo, kdo by se o vzdělávání neslyšících jen pokusil.

STŘEDOVĚK

Tento historický omyl, který tak silně poškodil neslyšící, byl prolomen až tehdy, když si slavný fyziolog Girolamo Cardano povšiml tohoto komentáře v knize Rudolpha Agricola vydané po jeho smrti v roce 1521 - 1567:

"Viděl jsem člověka, který od kolébky neslyšel a byl tudíž také němý, který se naučil rozumět všemu, co bylo napsáno jinými osobami, a který vyjadřoval písemně všechny své myšlenky, jako by mohl používat slova. Cardano komentář rozvedl ve své knize Paralipomenon a tím došlo ke korekci Aristotelova názoru a zboření letitého mýtu."

Počátky vzdělávání neslyšících

Za prvního skutečného učitele neslyšících je považován šlechtic a benediktinský mnich **Pedro Ponce de Leon (1520 - 1584)**, který založil školu pro neslyšící v klášteře sv. Salvátora. Jeho žáci pocházeli ze šlechtických rodin.

Ponce napsal o své práci pouze v závěti z r. 1578:

"... učil jsem je mluvit, číst, psát, počítat, modlit se, přisluhovat při mši, vyznat vyznání víry a slovně se zpovídat. Některé jsem učil latině, některé latině a řečtině. Jeden byl také vysvěcen na kněze a sloužil při mši."

Jeho významný žák Pedro de Valesco napsal:

" Když jsem byl malý a zcela nevědomý jako kámen, začal jsem se učit psát - nejdříve názvy věcí, které mi ukázal můj učitel. Pak jsem začal s pomocí Boží slabikovat a vyslovovat ze všech svých sil, ačkoli mi z úst teklo mnoho slin."

Dalšími významnými učiteli, kteří pracovali bez návaznosti na Pedra Ponce byli **Ramírez de Carrión (1579 -1652)** a **Juan Martin Pablo Bonet (1579 - 1633)**. Jejich žáci byli hluché děti, které se narodily v šlechtických rodinách. Tyto děti vyučovali přímo v rodině jako jejich osobní učitelé. Kladli důraz na výuku mluvení, čtení a psaní za pomoci prstové abecedy.

První zmínka o vzdělávání neslyšících v Anglii je z 8. století. Ta mluví o biskupovi **Johnu of Boverley**, který s úspěchem vzdělával nějakého neslyšícího člověka.

S opravdovým vzděláváním neslyšících se zde začalo až mnohem později. Státník sir Kenelma Digby napsal zprávu o Carriónových úspěších, což rozpoutalo velký zájem mezi několika významnými osobnostmi, které se začali zabývat vzděláváním neslyšících. Nejznámější z nich byl **John Bulwer** (publikoval v letech 1644 - 54).

17. a 18. STOLETÍ

V této době díky Janu Ámosi Komenskému (1592 - 1670) nastává rozkvět školství obecného i školství pro postižené děti.

Učitelství se stává jedním z možných způsobů jak si vydělávat na živobytí a tak ti, kteří docílili určitých úspěchů ve vzdělávání několika neslyšících, pomýšlejí na to, že by se tato mohla stát jejich profesí. V tomto velice soutěživém období však bylo hodně obtížné udržet si trvalý zdroj příjmů, pokud člověk neměl určitý monopol. Ten u učitelů neslyšících zaručovala metoda, kterou vyučovali a díky ní měli úspěchy.

Proto tito učitelé - ke škodě celého oboru - začali své postupy tajit. Jeden anglický učitel dokonce vyhrožoval svým žákům pokutou 100 Liber, pokud někde prozradí, jakým způsobem se učí mluvit.

Na rozdíl od jiných, velice otevřeně popsal své postupy švýcar **Johann Conrad Amman** (1669 - 1724), který po studiích medicíny v Basileji odešel do Amsterdamu, kde se roku 1690 setkal v lékařské ordinaci s neslyšícími. To v něm vyvolalo veliký zájem o jejich schopnosti, a tak se začal zabývat možnostmi, jak je vzdělávat. V roce 1692 a 1700 vydal knihy, kde popisuje své postupy. V jeho výuce převažuje mluvená řeč nad každým jiným prostředkem dorozumívání. Je přesvědčen o způsobilosti neslyšícího k odezírání. Proto je Amman považován za zakladatele oralismu. Byl také první, kdo popsal použití logopedického zrcadla. Jeho knihy se velmi rozšířily a ovlivnily řadu učitelů 18. a 19. století.

PRVNÍ ŠKOLY PRO NESLYŠÍCÍ V EVROPĚ

V 18. století a na začátku 19. století dochází v mnoha zemích ke vzniku státního školství.

V tomto období působil patrně nejslavnější muž ve vzdělávání neslyšících:

Abbé de l'Epée (1712-1789)

Charles Michael de l'Epée se narodil ve Versailles ve Francii 25. listopadu 1712 v rodině královského dvorního architekta. Dostalo se mu dobrého vzdělání. Vystudoval práva a teologii. Již v 17 letech byl vysvěcen na kněze. Nepodepsal však přísahu víry, protože byla v rozporu s jeho vnitřním přesvědčením. Pokoušel se stát právníkem, ale to se mu nedařilo. Později mu jeho přítel pomohl najít místo kanovníka a kazatele. Pařížský arcibiskup jej však opět zbavuje úřadu za své jansenistické smýšlení.

To de l' Epéeho pokořilo a roztrpčilo. Žil v Paříži a věnoval se pomoci chudým. V roce 1765 se setkal v jednom pařížském domě s dvěma hluchoněmými dívkami - dvojčaty, jejichž učitel mnich Vanin zemřel, a ujal se jejich výchovy. Ve výuce měl velký úspěch, a to mu přivedlo další neslyšící žáky. V roce 1770 vznikla Epéeho škola (později Národní institut pro neslyšící).

Od většiny svých předchůdců se abbé de l'Epée lišil v několika zásadních věcech:

- a) Sažil se poskytnout vzdělání co největšímu počtu neslyšících.
- b) Byl naprosto otevřený a své metody před nikým netajil.
- c) Byl průkopníkem používání znakového jazyka ve vzdělávání neslyšících.

De l'Epée viděl, že znaky, které si neslyšící přirozeně vytvářejí, mají nezastupitelnou úlohu v jejich vzdělávání. Snažil se tyto znaky rozpracovat do určitého systému dohodnutých gest (znaků) pomocí různých tvarů rukou a prstové abecedy. Vytvořil a předvedl znakovou řeč, v níž každý symbol měl svůj význam. Byl přesvědčen, že neslyšící mohou ve znacích plnohodnotně myslet. Nikomu však nebránil, aby neslyšící učil artikulaci (sám ji také vyučoval a vymyslel řadu logopedických pomůcek).

Abbé de l'Épée umírá 23. prosince 1789 ve věku 77 let. Milován svými žáky, učiteli, které učil, a známý po celé Evropě. Metoda, kterou vytvořil Abbé de l'Épée a dále rozvinul jeho pokračovatel **Roch Ambroise Cucurron Sicard** (ředitelem ústavu 1790 - 1822), se nazývá francouzská metoda.

Naproti ní stojí metoda německá, která je ryze "orální metodou". Jejimi zakladateli jsou Otto Lasius a pastor J.F.L. Arnoldi. Otcem německé metody je však:

Samuel Heinicke (1727 - 1790)

Heinickův život byl pestrý. Utekl z domova, protože jej rodiče chtěli oženit proti jeho vůli a vstoupil do armády. Zde se věnoval studiu jazyků a také soukromě učil. Kolem r. 1755 se mezi jeho privátními žáky objevil i neslyšící chlapec. Začal se zajímat o vzdělávání neslyšících a učil i další takto postižené. V sedmileté válce utekl ze zajetí a ve třiceti letech se dal v Jeně zapsat na univerzitu. V jednačtařiceti se stal správcem školy v Eppendorfu. Tam začal opět vzdělávat neslyšící. Později svou školu přenesl do Lipska, kde kurfiřt F. August Saský založil r. 1778 Ústav pro hluchoněmé.

Heinickeho metoda byla přísně orální. Odmítal názor, že zrak nemůže nahradit sluch. Tvrdil, že:

"... řeč je božského původu, proto artikulovaná řeč musí být známkou lidství i u člověka neslyšícího."

Byl si ale vědom, jak těžké je pro neslyšící zapamatovat si jednotlivé hlásky a pokoušel se alespoň samohlásky spojit s chutí. Proto užíval k vyvození artikulace různých tekutin - ocet, odvar z pelyňku, sladkou vodu atd.

Je zajímavé, že zatímco de l'Épéeovi žáci šířili jeho metodu do celé Evropy i do USA a zakládali tam ústavy, zůstal Heinicke bez nástupců a ústav v Lipsku po jeho smrti živořil. Pozdější vývoj v Evropě dal však za pravdu Heinickovi.

VZDĚLÁVÁNÍ NESLYŠÍCÍCH V USA

Amerika vděčí za rozvoj vzdělávání neslyšících a znakového jazyka **Thomasovi Hopkinsovi Gallaudetovi**.

T.H. Gallaudet byl energický kongregační duchovní, který chtěl pomoci mladé neslyšící dívce Alici Cogswellové.

Roku 1818, když mu bylo 27 let, odcestoval do Evropy, aby studoval metody komunikace s neslyšícími lidmi. Zanedlouho se setkal v Anglii s Abbém Rochem Ambroissem Sicardem, který jej přizval ke studiu v jeho škole pro neslyšící v Paříži. Po několika měsících se

Gallaudet vrátil do USA i s **Laurentem Clercem** - neslyšícím instruktorem znakové řeči z Pařížské školy.

V roce 1817 Gallaudet založil První národní školu pro neslyšící v Hartfordu, Connecticut, a Clerc se stal prvním neslyšícím učitelem používající znakovou řeč v USA. Brzy se školy pro neslyšící začaly objevovat i v několika dalších státech. Mezi ně patřila i známá New Yorkská škola, která byla otevřena roku 1818. V roce 1820 byla otevřena škola v Pennsylvánii a do roku 1863 bylo napříč USA otevřeno celkem 22 škol.

19. STOLETÍ

V devatenáctém století se staly dvě významné události, které silně ovlivnily další vývoj vzdělávání neslyšících a tudíž i rozvoj jejich osobností. Jedna vedla k obrovskému posunu školství kupředu a druhá k postupné degradaci a diskriminaci neslyšících.

Tou první radostnou událostí je založení první vysoké školy pro neslyšící, která vznikla 8. dubna 1864 v hlavním městě USA Washingtonu a od roku 1988 nese název **Gallaudetova universita**^[1]. Neslyšící ji někdy nazývají svým "pozemským Rájem" a přáním většiny je studovat na této univerzitě, kde znakují všichni, ať slyšící či neslyšící, pedagogové, studenti, ale i uklízečky a vrátné.

Druhou, dá se říci, tragickou událostí byl Milánský kongres učitelů neslyšících, který se konal v září 1880. Zde se slyšící učitelé různých zemí rozhodli, že budou své žáky vzdělávat výhradně orální metodou, která je naučí mluvenou, posléze i psanou řeč.

Na kongresu bylo předneseno 9 příspěvků, ale pouze **Edward Miner Gallaudet** - prezident Gallaudetovy College v USA - obhajoval znakový jazyk.

Prezident kongresu Abba Guilio Tara (1832 -1889) - Itálie, navrhl, aby kongres přijal tuto rezoluci:

"Účastníci kongresu, berouce v úvahu nezpochybnitelnou nadřazenost mluvy nad znaky při znovu zařazování neslyšících do společnosti a ve snaze poskytnout jim perfektnější znalost jazyka, prohlašují, že orální metoda musí být preferována nad znaky ve vzdělávání a výchově hluchoněmých."

Rezoluce byla přijata dlouhotrvajícím potleskem a schválena 160 hlasy proti 4 hlasům.

Pro neslyšící začala téměř sto let trvající doba temna.

ŠKOLSTVÍ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

Nejprve se opět pozastavím u historie našich škol pro neslyšící, kterými byly jak státní, církevní či soukromé ústavy pro hluchoněmé.

Nejstarším ústavem u nás je **Pražský ústav pro hluchoněmé**, který byl otevřen **7. prosince 1786**.

Tento ústav byl založen u příležitosti návštěvy Josefa II. v Praze. Pražská zednářská lóže rozhodla, že návštěvu oslaví založením dobročinného ústavu a na doporučení přímo Josefa II. tento ústav věnovali hluchoněmým. Zpočátku zde bylo šest chovanců a prostory byly pronajaty v jednom domě naproti Novoměstské radnici.

Prvním ředitelem se stal páter Karel Berger, který se naučil vzdělávání hluchoněmých od ředitele vídeňského ústavu Storka.

P. Stork byl přímým studentem Abbeho de l'Épéeho - zakladatele Francouzské metody, která uznávala znakovou řeč jako základní prvek pro vzdělávání neslyšících.

Pražským ústavem prošlo mnoho významných ředitelů a učitelů. Jedním z nejvýznamnějších byl páter **Václav Frost (1841 - 1865)**, který se stal ředitelem v r. 1841. Páter Frost založil tzv. "Pražskou kombinovanou metodu".

" Pomocí řeči posuňkové, mateřské řeči hluchoněmého, jest třeba hluchoněmého ku Bohu vésti, a v poměru k Bohu budiž mu také ponechána. V poměru však k lidem, musí se hluchoněmý jim podříditi a s nimi slovy mluvit. V tomto směru jest pak třeba hluchoněmého pomocí německé metody v praktický svět uváděti."

Václav Frost

"Pražská Frostova metoda" není nic jiného, než bilingvální vzdělávání neslyšících, které bylo znovuobjeveno v šedesátých letech ve Skandinávii. Principem je, že v některých předmětech se vyučuje ve znakovém jazyce bez mluvení a v jiných se mluví bez ukazování, protože neslyšící budou muset žít ve světě neslyšících i slyšících. Václav Frost předběhl svou dobu o více než sto let a je smutné, že jeho myšlenky nyní musíme znovuobjevovat v cizině.

Dalším významným ředitelem byl **Karel M. Kmoch (1839-1913)**, který bránil znakovou řeč před ostatními, kteří chtěli prosadit orální metodu. Za jeho ředitelské funkce se ústav přesídlil do nové krásné budovy v Praze na Smíchově v Holečkově ulici, kde je dodnes mateřská a základní škola pro neslyšící děti.

Naopak neblaze proslulým ředitelem ústavu se stal v r. 1932 jeho bývalý katecheta **Alois Novák**, který v témže roce zakazuje používat v ústavu znakový jazyk. Je tak zlikvidována poslední výspa používání znakového jazyka na československých školách.

Během komunismu v r. 1950 byl ústav převzat do správy Ústředního národního výboru hl. m. Prahy. V této době se zde učí výhradně "orální metodou".

Podobný historický průběh měly i ostatní školy. Ve většině z nich se zpočátku vyučovalo německy a školy navštěvovali i němečtí žáci. Používala se "orální metoda".

ORÁLNÍ METODA V ČECHÁCH

K doslovně jazykové genocidě, kdy znakový jazyk ztratil svoji přirozenou základnu na školách pro neslyšící, došlo v letech 1920-1923. O to se hlavně zasloužil ušní lékař profesor **Karel Výmola**, který zakládá První "český" ústav pro hluchoněmé v Praze r. 1916 v Radlicích 11.

Profesor Výmola se sám nikdy znakový jazyk nenaučil, ale o to více jím pohrdal. Využil svých konexí na Ministerstvu školství a vymohl pro učitele neslyšících dětí veliké zvýšení platů a další mimořádné výhody (bytové a penzijní). O tyto výhody se však mohly ucházet pouze ty ústavy pro neslyšící, které znakový jazyk zakázaly.

Do debaty o znakovém jazyce se neváhal zapojit samotný soudruh Josef Visarionovič Stalin, který ho samozřejmě označil za podřadnou formu komunikace. Xenofobie vůči neslyšícím v naší společnosti došla tak daleko, že ještě v 70. letech žádali obyvatelé Prahy 5, kde jsou dvě školy a odborné učiliště pro neslyšící, aby bylo neslyšícím zakázáno znakovat ve stanici metra Moskevská (dnes Anděl). Odlišný způsob komunikace neslyšících slyšící občany "urážel".

[1] **Gallaudetova univerzita** - byla založena 8.4.1864 ve městě Washingtonu v USA Amosem Kendallou. Prvním prezidentem se stal Edward Miner Gallaudet (syn Thomase H. Gallaudeta), který tak s pomocí Kendallli zrealizoval sen svého otce. Gallaudetova univerzita je dosud jedinou univerzitou svobodných umění pro neslyšící ve Spojených státech a na světě.

Více zde: <http://www.sign-studio.cz/news/strucna-historie-vzdelanosti-neslysicich1/>